

Vedoucí bakalářské práce: Peter Pálka

Oponent bakalářské práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Praze, 7. dubna 2006

podpis studenta

Identifikační záznam

EHRlichová, Klára. *Zdeněk Václav Tobolka a jeho přínos k pořádání informací a znalostí [Zdeněk Václav Tobolka and His Contribution to Knowledge Organization]*. Praha, 2006-04-07. 44 s., 5 s. příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí diplomové práce Peter Pálka.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je shrnutí přínosu Zdeňka Václava Tobolky k pořádání informací a znalostí. V práci je nejprve stručně shrnut jeho soukromý život a zájmy, které přímo nesouvisejí s cílem práce, tj. historie, knihovnické spolky, odborné vzdělávání knihovníků.

Jádro práce tvoří rozbor pravidel popisu, jejichž autorem je Zdeněk Václav Tobolka: Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného (1921); Pravidla heslového katalogu (1924); Pravidla heslového katalogu věcného (1930); Pravidla popisu prvotisků (1930). Tato pravidla jsou charakterizována po obsahové stránce a zasazena do historických souvislostí. Důraz je kladen na souvislost mezi Pravidly, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného a pruskou Instrukcí a mezi Pravidly určenými pro věcný popis a pravidly Gottfrieda Zedlera. [Autorský abstrakt].

Klíčová slova

věcné pořádání informací, předmětové selekční jazyky, jmenné zpracování, věcné zpracování, pravidla popisu, Tobolka, Zdeněk Václav (1874-1951)

Obsah

1	Předmluva	5
2	Úvod	7
3.1	Historie	9
3.2	Politika	10
3.3	Knihovnictví	10
3.4	Knihovnické spolky a sjezdy	11
3.5	Odborné vzdělání knihovníků	12
4	Pravidla	13
4.1	Jmenný popis	15
4.1.1	Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmeného	15
4.1.2	Prozatímní pravidla jako etapa řešení	27
4.1.3	Pravidla popisu prvotisků	29
4.3	Věcný popis	31
4.3.1	Pravidla heslového katalogu	32
4.2.2	Pravidla heslového katalogu z roku 1924	33
4.2.3	Pravidla heslového katalogu věcného	35
4.2.4	Heslový seznam věcný	36
5	Závěr	38
6	Seznam použité literatury	40
	Přílohy	43

1 Předmluva

PhDr. Zdeněk Václav Tobolka patří mezi významné osobnosti období První republiky. Přestože původně vystudoval historii, zapsal se do podvědomí hlavně jako knihovník teoretik i praktik, kterého mnozí obdivují a mnozí zatracují. Právě z tohoto důvodu jsem si jeho přínos k pořádání informací a znalostí zvolila za téma své bakalářské práce. Zajímalo mě, proč je jeho osobnost tak rozporuplná. Co a proč je přesně Z. V. Tobolkovi v oblasti knihovnictví vytýkáno a jsou-li tyto výtky opodstatněné. Zároveň jsem chtěla zjistit, čím přesně v oblasti popisu knihovnictví přispěl.

Po stručné charakteristice soukromého života Z. V. Tobolky a jeho činnosti v oblasti historie, politiky, knihovnického vzdělávání, knihovnických spolků se věnuji jednotlivým pravidlům jmenného i věcného popisu, které napsal, uvedu, na co navazují a jakými pravidly byla nahrazena.

Při práci jsem vycházela z bibliografické rešerše se stejným tématem, kterou jsem zpracovala, a z Bibliografie prací Zdeňka V. Tobolky, kterou sestavil Jiří Riess. Literatura, kterou jsem k psaní potřebovala, byla překvapivě velmi dobře dostupná.

Použitou literaturu cituji v závěru práce v souladu s normou ISO 690.

Ať si vybereme za předmět svého studia cokoliv, vždy platí, že je potřeba vědět, na co navazujeme, co danému problému předcházelo. Proto doufám, že tato historická bakalářská práce pomůže při studiu současného pořádání informací, ať už jmenného nebo věcného (konkrétně předmětového).

Závěrem velmi děkuji svému vedoucímu práce P. Pálkovi za jeho trpělivost, čas, ochotu a snahu. Bez jeho pomoci by tato práce nemohla vzniknout.

Nemenší dík patří PhDr. K. Sosnovi, řediteli Parlamentní knihovny, za cenné informace, které mi poskytl, PhDr. E. Bratkové za pomoc při tvorbě bibliografické rešerše a Mgr. M. Balíkové z Národní knihovny České republiky.

2 Úvod

Pořádání informací a znalostí je staré jako dokumenty samy. Dokumenty lze ukládat přírůstkově, nijak je tedy netřídit. Dokumenty lze ukládat podle formátu. V určitou chvíli ovšem nastane zlom: ve sbírce dokumentů se najednou nelze vyznat, požadovaný dokument nelze najít. Je těžké odhadnout, kdy daný moment nastane, je to velmi individuální. Ke slovu přicházejí katalogy a s nimi pravidla popisu a třídění.

Katalogy dělíme na katalogy jmenné a věcné, věcné dále na systematické a předmětové. Za nejstarší katalog považujeme katalog Aššurbanipalovy knihovny ze 7. století př. n. l. Katalogy zde byly dvojího druhu: tabulkový, který zachycoval počáteční slova všech tabulek a sériový, který shrnoval tituly různých sérií¹.

Systematické pořádání, které znamená vřazování záznamů o dokumentech do předem vytvořené klasifikace lidského poznání, je starší než pořádání předmětové: podle oborů se stavělo již ve starověku, i když to nejprve byly spíš místní seznamy. První vědecké třídění pochází ze 4. století př. n. l. od Aristotela. Ve středověku se třídilo nejdříve podle trivía a quadrivía, později podle fakultního systému a vedle dalších se v 17. století o novou klasifikaci pokusil F. Bacon², dále např. Jan Amos Komenský, August Comte.

Prvky předmětového pořádání se nejprve objevují v německých jmenných katalozích: v případě, kdy dokument neměl autora, uvedlo se podstatné jméno, které bylo v názvu v 1. pádě.

O předmětové pořádání se jako první pokusil Adrien Baillet v druhé polovině 17. století, hlavní zásady pak stanovil Martin Schrettinger, který tvrdil, že každé třídění zastará během deseti let. Zároveň ale tvrdil, že má každý právo navrhnout si svůj vlastní systém

¹ CEJPEK, Jiří, aj. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2002, s. 24. ISBN 80-246-0323-3.

² ŽIVNÝ, Ladislav Jan. *Veřejné knihovny : jejich vývoj a správa*. Smíchov : Minařík, 1919. s. 50-51.

třídění. Schrettinger předmětový katalog původně zamýšlel jako doplněk ke katalogu systematickému, nakonec však předmětový katalog zvítězil a sám jej vybuďoval v královské dvorské knihovně v Mnichově³.

Běžně se předmětové pořádání používá od druhé poloviny 19. století. Přesto bylo ještě na počátku 20. století předmětem diskusí i pochyb.

Zdeněk Václav Tobolka se zabýval jmenným i věcným popisem. Z věcného popisu si vybral pořádání předmětové, které je sice omezeno pouze na jednu jazykovou oblast, ale je pro uživatele srozumitelnější. Tobolka vytvořil několik pravidel jmenného i věcného popisu, jejichž rozbor tvoří jádro této bakalářské práce.

Protože je osobnost Zdeňka Václava Tobolky velmi zajímavá, předchází rozboru pravidel i stručné shrnutí jeho soukromého života. Krátce zmiňuji jeho působení v politice a zájem o historii. Stručně charakterizuji působení Z. V. Tobolky v knihovnách, jeho úlohu v knihovnických spolcích a v neposlední řadě zmiňuji jeho neopomenutelný přínos k odbornému vzdělávání knihovníků.

Všechny tyto stránky profesního života Z. V. Tobolky jsou velmi podnětné, ale vzhledem k rozsahu bakalářské práce se jim nemohu věnovat více.

Má pozornost je zaměřena na pravidla, která Zdeněk Václav Tobolka napsal, konkrétně na:

Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného (1921); Pravidla heslového katalogu (1924); Pravidla heslového katalogu věcného (1930) a Pravidla popisu prvotisků (1930).

Jednotlivá pravidla popisu charakterizuji po obsahové stránce, snažím se je zasadit do souvislostí: tj. hledám předchůdce těchto pravidel

³ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Heslový seznam věcný : lidové třídění knih podle jejich obsahu*. Praha : [nákl. vl.], 1947, s. 2.

a důvod jejich napsání. Dále pátrám po jejich následovnicích a změnách, které nově vydaná pravidla přinesla.

3 Životní dráha

Zdeněk Václav Tobolka se narodil 21. června 1874 v Poděbradech. Po smrti otce se rodina přestěhovala do Kolína, kde se matka znovu provdala a celá rodina se přestěhovala do Prahy.

V Praze Tobolka nastoupil na gymnázium v Žitné ulici, maturoval zde roku 1892⁴.

Ve studiu Tobolka pokračoval na filozofické fakultě pražské univerzity, jeho oborem byla čeština a dějepis. Promoval roku 1896, tématem jeho práce byl Jiří z Poděbrad⁵.

První zaměstnání Z. V. Tobolky bylo učitelství v Chrudimi.

Roku 1927 se Tobolka habilitoval jako první docent knihovnědy⁶.

Dne 26. července 1902 se Tobolka oženil s Růženu Michlovou, s níž měl dva syny a dvě dcery⁷.

Zdeněk Václav Tobolka zemřel 5. listopadu 1951.

Život Zdeňka Václava Tobolky se vyznačuje značnou rozmanitostí, hlavní oblasti jeho zájmu shrnuji následovně:

3.1 Historie

Historii se Tobolka věnoval i po ukončení studia, přestože se jeho profesí nakonec stalo knihovnictví. Předmětem jeho bádání byla historie mladší, konkrétně vývoj dělnického hnutí před rokem 1848⁸ (např. dílo *Počátky dělnického hnutí v Čechách*) a dějiny Čech po roce

⁴ HORÁK, František. Zdeněk Václav Tobolka. *Ročenka Státní knihovny ČSR v Praze : 1974, 1977*, s. 223.

⁵ ŠPÉT, Jiří. Zdeněk Václav Tobolka : 1874 – 1951. *Česká bibliografie*, 1977, sv. 14, s. 216.

⁶ CEJPEK, Jiří, aj. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2002, s. 203. ISBN 80-246-0323-3.

⁷ JIRKALOVÁ, Hana. Vzpomínky na Z. V. Tobolku. *Čtenář*, 1991, roč. 43, č. 3, s. 77.

⁸ ŠPÉT, Jiří. Zdeněk Václav Tobolka : 1874 – 1951. *Česká bibliografie*, 1977, sv. 14, s. 216.

1848 obecně (díla Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby, Slovanský sjezd v Praze roku 1848, Česká politika za světové války atd.⁹).

3.2 Politika

Roku 1900 byl Zdeněk Václav Tobolka spoluzakladatelem České strany lidové, jejíž byl prvním jednatelem. Roku 1906 přestoupil do Strany národně svobodomyšlné a jako poslanec ji v letech 1911-1918 zastupoval ve vídeňské Říšské radě.¹⁰

V období první světové války byl Tobolka místopředsedou Českého svazu poslanců. Roku 1921 se stal ministerským radou Národního shromáždění, v letech 1926 až 1939 byl tamtéž odborným přednostou.

Jeho působení v politice se prolínalo s knihovnickým: roku 1924 se stal poradcem Ministerstva školství a osvěty pro státní vědecké knihovny a veřejné knihovnictví.¹¹

3.3 Knihovnictví

Tbolka měl vztah ke knihovnictví již jako dítě: „*Již jako septimán dělal o prázdninách „knihovníka“ v Cerchovicích za pana poštmistra, jenž se raději věnoval své zábavě, a později účastnil se knihovnické práce v podbrdském knihovnickém spolku „Jungmannu“, jenž zakládal horlivě knihovny.*“¹²

V době reorganizace městské knihovny města Prahy Tobolka žádal o místo vedoucího úředníka, ale neuspěl.

Roku 1897 Tobolka nastoupil jako knihovník do pražské Veřejné a univerzitní knihovny. Zpočátku pracoval zdarma, postupně byl ale povyšován, až byl roku 1913 jmenován vrchním bibliotekářem¹³.

⁹ RIESS, Jiří. *Bibliografie prací Zdeňka V. Tobolky*. Praha : [nákladem vlastním], 1934. 7 s.

¹⁰ PUMPRLA, Václav. Zdeněk Václav Tobolka (1874-1951) : politik, historik a knihovník. *Krok*, 2004, roč. 1, č. 4, s. 9. ISSN 1214-6420.

¹¹ HORÁK, František. Zdeněk Václav Tobolka. *Ročenka Státní knihovny ČSR v Praze : 1974, 1977*, s. 224.

¹² VOLF, Josef. Několik črt k padesátce Tobolkově. *Časopis československých knihovníků*, 1924, roč. 3, s. 110.

¹³ HORÁK, František. Zdeněk Václav Tobolka. *Ročenka Státní knihovny ČSR v Praze : 1974, 1977*, s. 223.

Z Veřejné a univerzitní knihovny odešel roku 1918, aby od 1. 1. 1919 nastoupil jako ředitel do knihovny Národního shromáždění. V knihovně působil až do 1. 3. 1939, kdy odešel do výslužby.¹⁴

3.4 Knihovnické spolky a sjezdy

Roku 1906 vznikl knihovní odbor Svazu osvětového. Tobolka se stal jeho v pořadí druhým předsedou (prvním byl V. Tille)¹⁵

Roku 1919 vznikl z podnětu Tobolky Spolek československých knihovníků a jejich přátel¹⁶.

Z důvodu rozporů mezi jeho jednotlivými členy se roku 1926 část členů oddělila a založila Spolek vědeckých knihovníků, roku 1927 vznikl Spolek veřejných obecních knihovníků. Jádrem sporů mezi knihovníky bylo založení Národní knihovny a názor na bibliografický ústav. Pro své názory byl v tomto směru Tobolka napadán i přímo ze strany Spolku československých knihovníků, což vyvrcholilo odstoupením Tobolky ze všech funkcí a založením Československé knihovědné společnosti (15.1.1930)¹⁷.

Tbolka se stal iniciátorem i účastníkem mnoha knihovnických sjezdů.

První český knihovnický sjezd uspořádal roku 1908 Osvětový svaz. Konal se v Praze a Tobolka dal podnět k jeho uspořádání¹⁸.

Roku 1926 inicioval Mezinárodní sjezd knihovníků a přátel knihy, který se konal v Praze a kterého se zúčastnili zástupci 30 států.

Československé knihovnictví Tobolka zastupoval např. na sjezdech v Edinburghu (1927) nebo Římě (1929)¹⁹, Československo zastupoval i jako člen Mezinárodního knihovnického výboru IFLA²⁰.

¹⁴ SOSNA, Karel. Zdeněk Václav Tobolka a knihovna Národního shromáždění předválečné Československé republiky. *I*, 1994, roč. 36, č. 7-8. s. 198.

¹⁵ CEJPEK, Jiří, aj. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2002, s. 189. ISBN 80-246-0323-3.

¹⁶ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Československé knihovnictví*. Praha : Československý kompas, 1925, s. 421. Kap. XVIII, Zaměstnanci knihovny; organizace knihovníků.

¹⁷ ŠPĚT, Jiří. Zdeněk Václav Tobolka : 1874 – 1951. *Česká bibliografie*, 1977, sv. 14, s. 233.

¹⁸ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Československé knihovnictví*. Praha : Československý kompas, 1925, s. 421. Kap. XVIII, Zaměstnanci knihovny; organizace knihovníků.

3.5 Odborné vzdělání knihovníků

Zákon o veřejných knihovnách obecních, který byl schválen 22. července 1919, vyžadoval, aby knihovník v obci s více než 10 000 obyvateli, měl státní knihovnickou zkoušku. Od roku 1918 byly Svazem osvětovým pod vedením L. J. Živného pořádány nejprve třínedělní, později téměř dvouměsíční kurzy.

Pro knihovníky administrativních knihoven byl roku 1919 uspořádán kurz při Knihovně Národního shromáždění.²¹

Vrcholem se stal rok 1920, ve kterém Z. V. Tobolka inicioval založení Státní školy knihovnické. Během jednoletého studia se zde vzdělávali knihovníci pro knihovny všech typů, rozdíl se projevil až na konci studia v počtu zkoušek.²²

Tbolka byl šest let této školy ředitelem. V této době se snažil školu připojit k filozofické fakultě, což se mu nakonec povedlo, daní ovšem bylo uzavření Státní školy knihovnické na dva roky²³.

Roku 1927 tedy vznikly při filozofické fakultě Univerzity Karlovy dvouleté knihovnické kurzy, které Tobolka vedl.

¹⁹ ŠPÉT, Jiří. Zdeněk Václav Tobolka : 1874 – 1951. *Česká bibliografie*, 1977, sv. 14, s. 233.

²⁰ CEJPEK, Jiří, aj. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2002, s. 223. ISBN 80-246-0323-3.

²¹ CEJPEK, Jiří, aj. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2002, s. 191. ISBN 80-246-0323-3.

²² CEJPEK, Jiří, aj. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2002, s. 191. ISBN 80-246-0323-3.

²³ ŠPÉT, Jiří. Zdeněk Václav Tobolka : 1874 – 1951. *Česká bibliografie*, 1977, sv. 14, s. 234.

4 Pravidla

Velký přínos Zdeňka Václava Tobolky vidím hlavně ve vydání několika pravidel. Katalogům a katalogizaci Tobolka přikládal značný význam, což dokládá následující citát z Československého knihovnictví: „*Sbírka knižního materiálu knihovnický nezpracovaná není knihovnou, nýbrž jen sbírkou knih, ve skladišti uložených. Z této sbírky stane se knihovna teprve tehdy, jestliže knihy byly řádně zpracovány a k užívání uzpůsobeny. Známkou tohoto zpracování po stránce knihovnické jsou katalogy knihovny. Katalogem čili seznamem nazývá se soupis knih pořízený podle určitých zásad za tímto účelem, abychom snadno mohli zjistiti, co knihovna obsahuje. Katalogy jsou předpokladem pohodlného a lehkého užívání knihovny. Katalogy vnáší se do knihovny pořádek, jsou Adriadinou nití v labyrintu knihovny. Pracím, směřujícím k zhotovení katalogů, říkáme katalogisace. Každá řádně zpracovaná knihovna má býti katalogizována. Nikdy paměť úředníka nemá nahrazovati katalogy.*“²⁴

Tbolka katalogy rozdělil následovně²⁵:

- 1) přírůstkový (akcesní)
- 2) místní - informuje o tom, kde je kniha ve skladišti uložena
- 3) abecední katalog jmenný - informuje o tom, jaká díla máme od určitého autora
- 4) titulový (názvový) – v tomto katalogu nalezneme knihu určitého věcného názvu, i když neznáme autora
- 5) věcný (reálný) – informuje o tom, zda-li máme v knihovně díla určitého obsahu

²⁴ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Československé knihovnictví*. Praha : Československý kompas, 1925, s. 464. Kap. XX, Katalogisace.

²⁵ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Československé knihovnictví*. Praha : Československý kompas, 1925, s. 465-466. Kap. XX, Katalogisace.

Věcné katalogy Tobolka dále dělí na:

- a) soustavný (systematický, vědecký)
- b) heslový (slovníkový, abecední katalog věcný)

6) křížový – vzniká spojením abecedního katalogu jmenného a heslového katalogu

Tvorbě pravidel popisu se Zdeněk Václav Tobolka věnuje až v době svého působení v knihovně Národního shromáždění, tedy po roce 1918. Stav české katalogisace po roce 1918 shrnuje Bohuslav Koutník roku 1930: „Mezi největší mezery, jež vykazovala česká knihovnická literatura po převratu r. 1918, náležel nedostatek podrobných katalogizačních pravidel.“²⁶

Ve svém článku vyjmenovává tou dobou používané příručky:

- KUKULA, Richard. *Amts-Instruktion für die Ausarbeitung des Zettelkataloges der k. k. öff. und Universitäts-Bibliothek in Prag*. 1897. Tuto příručku používala Universitní knihovna pražská. Obecní a spolkové knihovny měly v katalogizaci samostatnost, k dispozici měly následující příručky:
- ČERMÁK, Bohuslav. *Základové knihovnictví*. 1893. Konkrétně stránky 12-16, 25-26, 28-29.
- ŽIVNÝ, Ladislav Jan – Pravidla vydaná v *České osvětě* roku 1905, 1914, v díle *Veřejné knihovny, jejich vývoj a správa* (strany 101-120)

Tento nedostatečný stav měly napravit dva poradní sbory pro otázky knihovnické, které 25. listopadu 1918 zřídil tehdejší ministr školství Gustav Habrman. Jeden z těchto sborů se věnoval veřejným knihovnám, druhý knihovnám odborným. Sbor pro odborné knihovny měl vypracovat pravidla pro abecední katalog jmenný, pro katalog věcný, systematický a abecední. Cílem bylo vypracovat pravidla kolektivně,

²⁶ KOUTNÍK, Bohuslav. K české literatuře o katalogisaci. *Česká osvěta*, 1930, roč. 26, s. 9.

nakonec je ale vypracoval samostatně Jaromír Borecký a Z. V. Tobolka. Tobolkova pravidla byla pojmenována jako Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného.²⁷

4.1 Jmenný popis

Zdeněk Václav Tobolka napsal dvoje pravidla jmenného popisu: Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného a Pravidla popisu prvotisků.

4.1.1 Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného

Tobolkova Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného vyšla roku 1921. Nutnost jejich vydání vysvětluje v kapitole Abecední katalog jmenný vydané v díle Československé knihovnictví.

V této kapitole zároveň zdůrazňuje hlavní rozdíly mezi Catalog rules author and title entries z roku 1906 a pruskou instrukcí, které shrnuje následovně: *„Mezi těmito dvěma světy katalogisačními jsou v mnohém podstatné rozdíly. Pravidla anglosaská stavějí díla, jejichž podnítelem neb autorem jest kolektivní těleso, pod toto kolektivum a řadí je pak abecedně podle jejich sídla, země a p. Opouštějí tudíž princip popisu podle titulního listu. Pravidla pruská stavějí díla taková podle hesla z věcného názvu.“*²⁸

Tbolka svá pravidla hodnotí jako kompromis: *„Pro naše poměry nutno při stanovení pravidel pro abecední katalog jmenný dáti se střední cestou mezi oběma zmíněnými světy. Pokus o stanovení pravidel v tomto směru učinil r. 1921 Zdeněk Tobolka knihou Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného.“*²⁹ Nezapomíná ale, že pro československé vědecké knihovny jsou závazná pravidla sestavená Dr. Jaromírem Boreckým z roku 1925.

²⁷ KOUTNÍK, Bohuslav. K české literatuře o katalogisaci. *Česká osvěta*, 1930, roč. 26, s. 10.

²⁸ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Československé knihovnictví*. Praha : Československý kompas, 1925, s. 469. Kap. XXI, Abecední katalog jmenný.

²⁹ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Československé knihovnictví*. Praha : Československý kompas, 1925, s. 470. Kap. XXI, Abecední katalog jmenný.

Další důvod Tobolka zmiňuje v úvodu pravidel: jednotná pravidla jmenného popisu byla nutná i z důvodu plánovaného souborného katalogu pražských ústředních úřadu a nejvyšších soudů, které bylo schváleno předsednictvem ministerské rady dne 12. února 1919³⁰.

Tbolka v úvodu dále uvádí, že se ředitelství knihovny Národního shromáždění bohužel nemohlo opírat o vlastní zkušenosti, inspirovalo se tedy zkušenostmi universitních knihoven v Basileji, královské knihovny v Kodani, knihovny britského muzea v Londýně atd. Dále připomíná vliv pravidel, která jsem zmínila v úvodu této kapitoly.

Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného jsou rozdělena do 76 paragrafů a jsou doplněna o zvláštní kapitolu „Popis map“, která je rozdělena do dalších 7 paragrafů. V závěru pravidel je připojeno pět příloh (Zkratky, Přepis azbuky a alfabety, Příručky, jimiž lze zjistit jméno a předejmení spisovatelovo, Příručky, jimiž lze zjistit spisy anonymní a pseudonymy spisovatelů, Příklady).

Pravidla začínají definicí abecedního seznamu jmenného, který Tobolka definuje jako „*seznam, který odpovídá na otázku, máme-li určité dílo, jehož název známe, v knihovně ... obsahuje záznamy o všech tiskopisech (mapy nevyjímajíc)*“.³¹

Jeden celý odstavec Tobolka věnuje velikosti lístků a důvodu, proč by měl být abecední seznam jmenný v lístkové podobě (neustále roste).

Pátý až šestý odstavec je věnován typům titulních listů a částem názvů:

³⁰ [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 3.

³¹ [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 9.

Podle těchto pravidel je pro popis nejdůležitější název, který Tobolka rozdělil do následujících skupin³²:

- hlavní (obsahuje nejúplnější popis spisu)
- vedlejší (např. obálkový, obrazový ...)
- zvláštní (vztahuje se i na název části spisu)
- věnovací (název, který udává důvod vydání spisu)
- obálkový
- zadní
- přednázev (polonázev) (název, který předchází titulnímu listu)
- mezinázev (je uvnitř knihy)
- záhlaví (název v čele textu)
- koncový
- souběžný (souřadný název téhož spisu)

Tbolka dále uvedl zvláštní případy a jejich řešení³³:

- 1) má-li spis několik názvů – opisuje se pouze hlavní
- 2) má-li dílo více svazků, které se jmenují různě – opisuje se název prvního svazku
- 3) je-li hlavní název v nějaké méně známé řeči – stačí ho opsat zkráceně a doplnit ho názvem ve známějším jazyce
- 4) u sborníků, které mají nadřazený společný název, se opíše společný název a stručně názvy zvláštní
- 5) při rozpisu zvláštních názvů se za rovnítkem uvede i společný název

Název Tobolka rozdělil do následujících částí:

- věcný – pojmenování spisu
- přídavky k věcnému názvu – vysvětlení nebo doplnění věcného názvu

³² [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 10-11.

³³ [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 11-12.

- údaje o spisovateli – jméno spisovatele, vydavatele, překladatele atd.
- osobní údaje – např. titul, sídlo
- podnět – údaje o původu, společnosti, úřadu apod., které dokument vydaly nebo k tomu daly popud
- záznam o dodatcích – údaje o rejstřících, tabulkách apod.
- označení vydání
- číslování svazku
- poznámka o vyjití – označení místa, nakladatele, tiskaře atd.
- dodatky – politická hesla, žehnání, copyright atd.

Podle pravidel se název přepisuje latinkou, pro transkripci děl vydaných v azbuce je v příloze uvedena přehledná tabulka. Za název se zkratkou v závorce uvede původní písmo.

Přepis se děje v souladu s platnými pravidly (Pravidla českého pravopisu, 1904). Týká se hlavně velkých a malých písmen, psaní rozdělovacích znamének apod. Rozepsané číslice se nahrazují arabskými číslicemi.

Tiskové chyby a neobvyklý nesprávný způsob psaní se ponechává, pouze se doplní vykřičníkem v závorce.

Mezi nejdůležitější část pravidel patří třináctý paragraf, který definuje pořadí zapisovaných údajů³⁴:

Věcný název a údaje o spisovateli se opisují v pořadí, v jakém jsou uvedeny v dokumentu. Ostatní údaje se uvádějí v následujícím pořádku:

1) jednosvazkové spisy:

Záznam o dodatcích – označení vydání – poznámka o vyjití (místo – nakladatel, případně tiskař nebo komisionář – rok) – formát – vazba – knihopisné a knihovnické poznámky.

³⁴ [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 15-16.

2) vícesvazkové spisy:

Záznamy o dodatcích, které náleží k hlavnímu názvu nebo se vztahují na celé dílo – označení vydání – poznámka o vyjití (místo, nakladatel všech svazků nebo většiny – rok nejmladšího a nejstaršího svazku, odděleno pomlčkou) – formát – vazba – čísla jednotlivých svazků (ponecháváme pojmenování jak je uvedeno v dokumentu – např. část, ročník, díl atd.) – knihopisné a knihovnické poznámky, které se vztahují k celému dílu – změny věcného názvu, společného celému dílu – zvláštní názvy jednotlivých svazků.

Tento postup bych definovala jako tzv. popis shora. Zajímavostí oproti současnosti je, že pravidla nijak neřeší interpunkci mezi jednotlivými údaji (pomlčky jsou uvedeny pouze mnou pro přehlednost). Chybí zde údaj o stránkování, naopak za formátem se do závorky navíc uvádí druh vazby. Chybí-li v díle titulní list, doplní se z jiných zdrojů, přičemž údaje se uvedou stejně jako dnes v hranatých závorkách.

Za zvláštnost považuji přepis osobních jmen. Je-li v díle napsáno v pořadí příjmení – křestní jméno, opíše se. Je-li zapsáno v pořadí křestní jméno – příjmení, pořadí se obrátí a obě jména se oddělí čárkou. Jména se bez ohledu na dokument zapisují v prvním pádě.

U polských, německých, řeckých, dánských a švédských jmen dochází v některých případech k přepisu, který Tobolka podrobně rozepisuje v paragrafu 26. Naopak přehlásky v maďarských jménech se nijak nepřepisují.

Podle paragrafu 28 se za spisovatele považujeme: „*původce spisu neb osobu, která jest za existenci spisu v celku nebo v jeho podstatné části bezprostředně zodpovědna.*“³⁵ Navíc se za spisovatele považuje např. i:

1. vydavatelé čítanek, výborů apod., u kterých je více než jeden autor
2. vydavatelé pověstí, báchorek, národních písní atd.
3. vydavatelé a vykladači věcně nebo místně ohraničených sbírek zákonů

³⁵ [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 22.

4. původce zpracování, která se již dají pokládat za díla samostatná

5. bezpečně zjištění padělatelé písemných památek

Naopak věrné výtahy se stavějí pod jméno autora, nikoliv vydavatele. Tobolka řeší i stavění pozůstalostí (dopisy, u kterých je uveden pouze adresát, se stavějí pod adresáta) nebo disertací (disertace po r. 1800 se stavějí pod autora).

Dílo mající více než tři autory, se staví pod autora prvního, zbylí dva se odkáží.

V paragrafu 34 až 52 řeší Tobolka tvary jmen, jejich řazení apod.

- jména starořímských a starořeckých autorů se vždy uvádějí v latinském tvaru. Tento tvar si můžeme ověřit v Tobolkou uvedených dílech.

- u byzantských autorů je heslem latinský tvar křestního jména, příjmení se odkáže

- u středověkých autorů je heslem opět křestní jméno

- papeže stavíme pod jeho latinské jméno, které přijal po své volbě.

- panovníci se řadí pod křestní jméno (je-li těchto jmen více než jedno, heslem je jméno první)

- příjmení je heslem u spisovatelů, které Tobolka definuje jako „spisovatelé nové doby“

V paragrafu 41 Tobolka řeší řazení u jmen, jejichž součástí je i člen nebo předložka:

za součást jména se nepovažuje člen nebo předložka:

- u germánských jmen

za součást jména se považuje člen nebo předložka:

- u románských jmen

- pokud je předložka se členem pevně spojena
- irsko-skotské Mac, Mc, M'
- irské O'
- velšské Ap, Ab

Má-li autor před svým příjmením i jméno matky, kmotra (tj. předejmení) apod., nebere se na toto jméno ohled, neřadí se pod něj a odkáže se jenom je-li to nutné. Jako příklad Tobolka uvádí jméno Tomáš Garrique Masaryk – bude řazen pod Masaryk a Garrique se nebude odkazovat³⁶.

Stejným případem je i takové předejmení, které je s příjmením spojeno spojovníkem: např. André-Thomas bude řazen pod Thomas.

U žen je z dnešního hlediska zajímavé, že jsou řazena pod takový tvar svého jména, který používají ve svém rodném jazyce. Marie Ebnerová bude tedy řazena pod heslo Ebner.

Kromě jmen osob Tobolka se zabývá i jmény firem (v dnešní terminologii korporací). Je zde znát doba vytvoření pravidel: vysvětluje se zde, že je-li ve jménu firmy více rodinných jmen, heslem je jméno první a ostatní se odkáží. Není-li ve jménu firmy rodinné jméno vůbec, vybírá se heslo z věcného názvu.

V závěru této práce je jako příloha č. I ukázka katalogizačního lístku z naskenovaného katalogu Parlamentní knihovny, který byl vytvořen v souladu s Pravidly, jimiž se řídí budování abecedního katalogu jmenného.

Heslo vybrané z věcného názvu

³⁶ [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 29.

Heslem není jméno autora a stává se jím heslo vybrané z věcného názvu, pokud:

- je dílo anonymní
- je-li spisovatel uveden pouze pod značkou
- autorem je např. česká žena
- u encyklopedií, ročenek apod., tedy děl, která vycházejí jako časopisy. To platí i v případě, že autorem je stále stejný.

Heslo, které se vybírá z věcného názvu, se dále řídí následujícími pravidly:

Heslem je „*první podstatné jméno v prvním pádě nebo substantivně užívané slovo (substantivum regens). Přívlasky a přísavky heslu předcházející, kladou se za jméno podstatné, oddělují se čárkou a píší se na počátku velkou písmenou.*“³⁷ Je-li ve věcném názvu více podstatných jmen v prvním pádě, stává se heslem pouze první takové podstatné jméno, ostatní se odkáží. Př. dílo s názvem *Duch a svět* – heslem se stane *duch*, *svět* se odkáže.

Zvláštním případem je situace, kdy prvním podstatným jménem v prvním pádě je slovo *svazek, část* apod. Heslem se stane podstatné jméno, které je na takovém slově závislé. Příkladem je *Překlad Zákonníka říšského* – heslem se stane slovo *zákonník*.

Podle paragrafu 59 platí složená slova za jedno slovo. Taková situace nastává např. „pro dítě“, „na zdar“. U těchto Tobolkou uvedených příkladů je patrné, že dítě zde ale není uvedeno v prvním pádu, stejně tak slovo *zdar*, nemohou se tedy podle paragrafu 56 stát heslem. Toto doplňuje paragraf 62: „*Není-li ve věcném názvu podstatné jméno nebo substantivně užívané slovo v prvním pádu a nemá-li věcný název tvar věty,*

³⁷ [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 34-35.

*tu jest heslem první podstatné jméno, které ovládá smysl názvu, ať jest v jakémkoliv pádě.*³⁸

Název

- Je-li dílo vydáno v různých vydáních pod různým názvem, je rozhodujícím názvem ten, který je nejznámější.
- Je-li název v různých řečen, je rozhodující název v řeči původní.

Řazení lístků

Lístky jsou řazeny podle české abecedy, kterou Tobolka vyjmenovává. Zároveň upozorňuje, že jiná diakritická znaménka než česká, jsou ignorována.

Lístky řazeny podle osobního jména: má-li autor osobní jméno jenom jedno, má přednost před autory, jejichž jméno se skládá z více částí.

Spisy jednoho autora řadíme podle následujícího pravidla:

Před jednotlivými spisy mají přednost v řazení:

1. nejprve sebrané spisy
2. částečné sbírky

Tyto skupiny se uvnitř řadí v následujícím pořadí:

1. originál (různá vydání se řadí chronologicky; nedatovaná vydání mají přednost před datovanými)
2. překlady

Při řazení hesel se ignorují předložky a spojky.

Popis map

Popis map, který je součástí pravidel, je rozdělen do sedmi krátkých odstavců.

³⁸ [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 37.

V prvním odstavci jsou mapy definovány jako: „ ... *zobrazení části povrchu zemského v měřítku velmi zmenšeném, přičemž pozorovatele si představujeme ve veliké vzdálenosti nad krajinou, takže zorné paprsky jeho kolmo stojí na krajině a jsou vespolek rovnoběžny.*“³⁹

U map Z. V. Tobolka rozlišuje názvy:

1. hlavní – uvnitř zarámování – je-li názvů více, je hlavní název rozhodující. Chybí-li, je zastoupen názvy v pořadí horní – dolní – zadní – obálkový.
2. horní, dolní – názvy mimo zarámování
3. zadní – vytištěný nebo nalepený na zadní straně mapy
4. obálkový – na obálce nebo původní vazbě

V paragrafu 3 je definován věcný název a přídávky k věcnému názvu, údaje o spisovateli, osobní údaje, rok, podnět, údaje o vedlejších mapách, označení vydání, měřítko atd.

U názvu, údajích o spisovateli, osobních údajích, označení vydání atd. platí stejná pravidla jako pro popis knih. Má-li mapa více než tři autory, uvede se pouze první, mapa se řadí pod svůj věcný název

Původnost Pravidel, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného zpochybnil ve svém článku K české literatuře o katalogisaci Bohuslav Koutník. Ten na nápadnou podobnost Tobolkových pravidel a pruských Instruktion přišel při přípravě na přednášky o katalogizaci, které vedl na Státní škole knihovnické.⁴⁰ Jedenácti stránkový článek byl roku 1930 otištěn v České osvětě. Koutník v něm Tobolkova pravidla podrobně srovnává s pruskými Instrukcemi. Celou jednu stránku zabírá tabulka obsahující vypsané jednotlivé

³⁹ [TOBOLKA, Zdeněk Václav]. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Kompas, 1921. s. 43.

⁴⁰ KOUTNÍK, Bohuslav. Zdeněk Václav Tobolka. *Časopis československých knihovníků*, 1934, roč. 8, s. 45.

paragrafy Tobolkových pravidel a k nim přiřazených paragrafů Instrukcí, které mají stejný obsah. K tomu přikládá i několik konkrétních příkladů, tedy přesně opsanou Tobolkovu definici, která se zdá být doslovným překladem definice z pruských instrukcí, např.:

„Pravidla § 70:

Nejsou-li spisy, odpovídající různým názvům, jen překlady, nýbrž zpracování, běže se v úvahu každý název pro sebe, a to bez vzájemného odkazování.

Vitae patrum, Vite dei santi Padri,

Mišle sindbad, Sieben weise Meister, Seven Sages atd.

Instr. § 226.

Sind die den verschiedenn Titeln entsprechenden Schriften nicht lediglich Übersetzungen, sondern Bearbeitungen, so wird jeder Titel für sich behandelt, und zwar ohne wechselseitige Vw.

Vitae patrum, Veterbuch, Vite dei santi Padri usw.

*Mišle Sindbad, Sieben weise Meister, Seven Sages usw.*⁴¹

Koutník upozorňuje nejenom na fakt, že Pravidla jsou opisem Instrukcí, ale i na kvalitu tohoto překladu. V pravidlech se podle něj vyskytují špatně nebo alespoň nesrozumitelně přeložené pasáže, popř. pasáže, které v češtině vůbec nemají smysl. Příkladem je věta *„Při dalším řazení zůstávají nepovšimnuty při podstatných jménech pádové koncovky, které visí na tvaru v I. pádě a které se vynechávají při zjišťování hesla.*⁴²

V článku Bohuslava Koutníka nejsou pouze hledány opsané části Instrukcí, Koutník označuje i ty části, které jsou opisem pouze částečným nebo dokonce nejsou opisem vůbec. Neopsané jsou podle Koutníka pouze čtyři paragrafy ze 76!

Boreckého Pravidla katalogu základního (lístkového abecedního seznamu jmenného) s dodatkem o popisu spisů drobných

⁴¹ KOUTNÍK, Bohuslav. K české literatuře o katalogisaci. *Česká osvěta*, 1930, roč. 26, s. 12.

⁴² KOUTNÍK, Bohuslav. K české literatuře o katalogisaci. *Česká osvěta*, 1930, roč. 26, s. 14.

vyšla roku 1925. Stejně jako Tobolkova pravidla jsou i Boreckého pravidla poměrně rozsáhlá: samotná pravidla zabírají 93 stran, 100 paragrafů, jsou doplněna osmi stranami rejstříku (Borecký ho nazývá Ukazatel) a 59 stranami příloh (Přepis cizích písem a Vzory názvových opisů).

Borecký lístkový abecední seznam jmenný definuje jako: „seznam pořázený na lístcích podle jmen původců, a není-li jich (anonyma), podle názvu děl. Poněvadž tento seznam tvoří základ všech ostatních prací katalogizačních, nazývá se katalogem základním a náleží ke katalogům hlavním.“⁴³ Borecký tento katalog doporučuje pro přehlednost dělit na knihy, disertace, vysokoškolské spisy, hudebniny, díla výtvarná a mapy, stejně tak dělí svá pravidla – popis jednotlivých skupin vysvětluje zvlášť.

Ve 14. paragrafu Borecký definuje heslo a jeho části. Heslo se skládá:

„1. z heslového jmenovatele čili z hesla v užším slova smyslu, t.j. slova zvoleného k řadění do abecedního seznamu jmenného; u hesel jmenných jest to jméno nebo příjmení původcovu zpravidla v jazykovém tvaru původním, pokud neplatí ustanovení zvláštní...“

2. z heslového určovatele, jímž je u hesel jmenných jméno křestní, předejmení, označení původu ... u hesel anonymních vše, co předchází prvé podstatné jméno v nominativě se vyskytující...“

3. z doplňku heslového , jímž je u hesel jmenných vše, co přispívá k bližšímu určení původcovu za účelem rozlišení stejných jmen...“⁴⁴

Jaromír Borecký ve svých pravidlech nabádá k dodržování jednoty a zásad vnější formy, zejména odmítá zaměňování jmenného a věcného principu (právě nedodržování jednoty popisu vytýká

⁴³ BORECKÝ, Jaromír. *Pravidla katalogu základního (lískového abecedního seznamu jmenného) s dodatkem o popisu spisů drobných*. Praha : nákladem státním, 1925. s. 1.

⁴⁴ BORECKÝ, Jaromír. *Pravidla katalogu základního (lískového abecedního seznamu jmenného) s dodatkem o popisu spisů drobných*. Praha : nákladem státním, 1925. s. 8.

Z. V. Tobolkovi). Příčinu této záměny vidí hlavně v anonymních dílech: „Některé instrukce popisné (anglické, americké, částečně „Pravidla“, vydání drem Zdeňkem Tobolkou s hlavním zřetelem na knihovnu Národního shromáždění a na její specifický účel připouštějí za hesla anonymní i hesla věcná. Výhoda zdánlivé větší praktičnosti ruší se však nejistotou, vznikající pro hledání smíšením obou základních zásad katalogizačních, jmenné a věcné...“⁴⁵

4.1.2 Prozatímní pravidla jako etapa řešení

Roku 1950 vyšla ve Státním nakladatelství v Praze Prozatímní pravidla abecedního jmenného seznamu. Předmluvu jim stejně jako Prozatímním pravidlům heslového katalogu napsal Jaroslav Drtina.

Drtina v úvodu nejprve vyzdvihuje význam katalogizace: „Přezírání významu katalogisace v knihovnách způsobí v krátké době, že knihovna přestane být schopna plnit své sociální a politické úkoly, že výběr knih je ponechán náhodě a čtenář nedostane ty knihy, které potřebuje. Přezírání významu katalogisace je charakteristickým příznakem toho, že ti, kdo si tak počínají, se vědomě zpronevěřují velkému závazku: učit se od Sovětského svazu, učit se u sovětských knihovníků.“⁴⁶

Důvody pro vydání Prozatímních pravidel abecedního jmenného seznamu Jaroslav Drtina nastiňuje čtyři:

1. Změna vycházejícího knižního materiálu
2. Změna čtenářů („Za druhé mění se čtenáři a pro ně děláme katalogy. Proto dnes nemůžeme vystačit s pravidly autorské katalogisace, která byla dělána pro čtenáře německých universitních knihoven z konce minulého století. Ta naše pravidla katalogizační, jak Tobolkova tak

⁴⁵ BORECKÝ, Jaromír. *Pravidla katalogu základního (listkového abecedního seznamu jmenného) s dodatkem o popisu spisů drobných*. Praha : nákladem státním, 1925. s. 11.

⁴⁶ *Prozatímní pravidla abecedního jmenného seznamu*. Praha : Státní nakladatelství, 1950. s. 3.

*Boreckého, nebyla ničím jiným, nežli pro naše potřeby a pro naši tradici upravená a přeložená německá katalogizační pravidla.*⁴⁷⁾

3. Nutnost odstranit v pravidlech vše zbytečné, být maximálně hospodárný. V této souvislosti J. Drtina upozorňuje na rozdíl mezi bibliografií a katalogizací: Bibliografie má podle něj za úkol umožnit co nejdokonalejší představu knihy, za tímto účelem je potřeba nashromáždit co největší množství údajů týkajících se obsahové i formální stránky. Naopak katalogizace má pouze umožnit čtenáři knihu najít, záznam by tedy měl být co nejjednodušší. Drtina doporučuje držet se zásady: „*čím jednodušší záznam, tím přehlednější a lépe slouží čtenáři.*“⁴⁸⁾

4. Sjednotit používanou terminologii (hlavně se zřetelem k terminologii ruské). Příkladem je nahrazení *abecedního heslového katalogu* termínem *předmětový katalog*; *heslo* (včetně jmenovatele, určovatele a doplňku) je nahrazeno *záhlavím*.

Jaroslav Drtina uvádí následující změny, které Prozatímní pravidla přinesla⁴⁹⁾:

1. zjednodušení popisu, odstranění všech zbytečných záznamů
2. odstranění tzv. sbírek monografií a tím i sbírkových kopií (u Boreckého)
3. odstranění odkazů na vedoucího a odpovědného redaktora u periodik
4. u anonymních děl se záhlavím stává první slovo názvu bez ohledu na to, je-li to podstatné jméno nebo přídavné jméno
5. díla, která mají více autorů než jednoho, se dávají pod prvního autora (včetně děl, která mají více než tři autory)
6. zavádí se kolektivní autorství (vydavatelů) alespoň v odkazech
7. samostatně se rozpracovává popis periodik
8. rozdělují se pseudonymy, staví se pod fiktonym (nikoliv pod vlastní jméno autorovo)

⁴⁷⁾ *Prozatímní pravidla abecedního jmenného seznamu*. Praha : Státní nakladatelství, 1950. s. 3.

⁴⁸⁾ *Prozatímní pravidla abecedního jmenného seznamu*. Praha : Státní nakladatelství, 1950. s. 3.

⁴⁹⁾ *Prozatímní pravidla abecedního jmenného seznamu*. Praha : Státní nakladatelství, 1950. s. 4.

Nová je i sama definice abecedního jmenného seznamu: „*Abecední jmenný seznam (katalog) je seznam knih a jiných tiskovin v knihovně, jehož záznamy jsou seřazeny abecedně podle záhlaví, jímž je jméno původce, první slovo názvu nebo název kolektivního vydavatele.*“⁵⁰

Hlavní záznam (tj. záznam, jehož účelem je podat popis díla, tj. vytknout jeho podstatné a charakteristické znaky) obsahuje následující údaje:

Název díla, podnázev, údaje o původcích, podnět, vydání, vydavatelské údaje, údaje o rozsahu, popř. knihopisná poznámka.

4.1.3 Pravidla popisu prvotisků

Tobolkova Pravidla popisu prvotisků vyšla roku 1930 jako doplněk Pravidel abecedního seznamu jmenného. Tobolka vycházel ze zásad, které byly stanoveny Komisí pro souborný katalog prvotisků v Berlíně roku 1905 a z jejich vydání roku 1928 v díle *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. Cílem těchto mezinárodních pravidel je co nejdůkladnější popis prvotisků po stránce historické a typologické⁵¹.

Tobolkova pravidla popisu prvotisků tedy rozhodně nejsou dílem původním, Tobolka sám svá pravidla v úvodu definuje jako „komentovaný předpis“⁵². Kurzívou je napsán samotný předpis, který je doplněn komentářem vytvořeným Tobolkou.

Pravidla začínají definicí prvotisku, kterou Tobolka podrobně doplnil o vývoj časové hranice pro definování prvotisku. Dále přibližuje vývoj pravidel prvotisků, která vyústila právě vydáním mezinárodních pravidel.

Samotná pravidla popisu prvotisků shrnují následovně⁵³:

Podle pravidel se popis prvotisků skládá z:

⁵⁰ *Prozatímní pravidla abecedního jmenného seznamu*. Praha : Státní nakladatelství, 1950. s. 5.

⁵¹ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Pravidla popisu prvotisků*. Praha : nákladem státním, 1930. s. 10.

⁵² TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Pravidla popisu prvotisků*. Praha : nákladem státním, 1930. s. 5.

⁵³ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Pravidla popisu prvotisků*. Praha : nákladem státním, 1930. s. 9-19.

1. knihopisného záznamu

Knihopisný záznam je napsán latinkou a obsahuje např. název, jméno autora, překladatele, vykladače, tiskaře.

2. kolace (srovnání)

Informace o rozsahu, signaturách, výzdobě, marginalie apod.

3. textový popisu v užším smyslu

Pro textový popis se použije písmo, kterým byl prvotisk vysázen. Přepisuje se: název, věnování, počátek textu atd.

4. knihovnických poznámek

V knihovnických poznámkách se uvádí odkazy na literaturu, která s daným prvotiskem souvisí, individuální znaky popsaneho výtisku atd.

Popis se dělí na:

1. úplný – popis prvotisků: v českém a slovenském jazyce, které byly vydané kdekoliv, popis prvotisků vydaných na našem území atd. – tj. prvotisky souhrnně nazývané čechoslovenika

2. zkrácený (obsahuje pouze knihopisný záznam a knihovnické poznámky)

Tobolkova Pravidla popisu prvotisků jsou doplněna deseti stranami příkladů, jeden z nich uvádím jako přílohu č. III v závěru této práce.

Tato pravidla nejsou sice původním Tobolkovým dílem, přesto jimi jistě knihovníkům popisujícím prvotisky velmi pomohl. Pravidla přizpůsobil oblasti Československa a hlavně každý paragraf pravidel doplnil názorným příkladem. V závěru připojil seznam katalogů prvotisků čechoslovenských knihoven.

4.3 Věcný popis

Věcné pořádkání informací dělíme na systematické a předmětové. Zdeněk Václav Tobolka nejprve preferoval třídění systematické, konkrétně desetinné⁵⁴. Roku 1920 v 25. ročníku Obzoru národohospodářského se desetinnému třídění věnuje na s. 161-167: „Desetinné třídění zde považuje za jediné vyhovující novodobým požadavkům nauky bibliotéční a protože je toto třídění ve státních a právních vědách podrobně propracováno, doporučil ho pro souborný věcný katalog úředních knihoven. Jeho kvality dokládá osvědčením se v knihovně Obchodní a živnostenské komory.“

Kladný postoj Zdeňka Václava Tobolky k desetinnému třídění nejlépe dokládá fakt, že toto třídění bylo původně zaváděno dokonce v knihovně Národního shromáždění.⁵⁵

O čtyři roky později, roku 1929, ve článku, který se věnuje dílu Katalogprobleme und Dezimalklassifikation Carla Diesche, Zdeněk Václav Tobolka desetinné třídění odmítá: „...Deweyova původní soustava i její bruselské přepracování jako katalogizační systém neodpovídá dnešním pokrokům a potřebám v katalogisaci, jest více nežli jasno; není však tak úplně jasno, že by desetinné třídění v pojetí bruselském nemělo jako bibliografická soustava, zvláště jako jediný bibliografický volapůk své jisté oprávnění zvláště u malých národů potud, pokud se nenajde jiný, lepší volapůk bibliografický.“⁵⁶

V referátu o spisu La bibliothèque de La société des nations, jehož autorem je T. P. Sevesma, Tobolka shrnuje, že knihovna při Svazu národů „která zavedla decimální třídění bruselské, není s výsledky tohoto opatření příliš spokojena a že více přihlíží ke zkušenostem, které učinila

⁵⁴ KOUTNÍKOVÁ, Ludmila. L. J. Živný a desetinné třídění u nás. *Časopis československých knihovníků*, 1935, roč. 14, s. 166.

⁵⁵ KOUTNÍKOVÁ, Ludmila. L. J. Živný a desetinné třídění u nás. *Časopis československých knihovníků*, 1935, roč. 14, s. 166.

⁵⁶ TOBOLKA, Zdeněk Václav. Carl Diesch: Katalogprobleme und Dezimalklassifikation. *Časopis československých knihovníků*, 1929, roč. 8, s. 150.

*Amerika ve své kongresové knihovně, která desetinného třídění vůbec nepoužívá.*⁵⁷

Bohužel se mi nepodařilo zjistit, co Zdeňka Václava Tobolku k náhlému obratu přimělo. Výsledkem však zůstává, že v oblasti věcného popisu se Tobolka později věnoval pouze předmětovému pořádku.

4.3.1 Pravidla heslového katalogu

Na našem území se heslovému katalogu jako první věnoval Bohuslav Čermák, který v Základovém knihovnictví z roku 1893 teoreticky čerpá z vůbec prvního návodu, jak sestavit heslový katalog, jehož autorem byl Charles Ammi Cutter. Čermák heslo (narozdíl od Tobolky) přebíral z titulního listu: „*za heslo bereme slovo v titulu knihy věcně nejvýznamnější ... Špatně voleným heslem stává se kniha téměř ztracena. Hlavní zásadou při pořizování těchto indikací jest, voliti z titulu knihy za heslo pojem věcně nejužší.*“⁵⁸

První český heslový katalog u nás začala roku 1918 budovat Universitní knihovna v Praze, jejíž ředitelem se stal Jaromír Borecký. Knihovna tak navázala na tradici z konce 19. století: v knihovně byl v letech 1872-1897 budován německý heslový katalog. Pravidla jeho tvorby byla ale pouze ústně tradována. Roku 1919 začala heslový katalog budovat knihovna Národního shromáždění v Praze. Pravidla pro ni vytvořil sám Tobolka, vycházel přitom z pravidel zemské knihovny ve Wiesbadenu, která vytvořil Gottfried Zedler⁵⁹ (o tom, nakolik Tobolka z pravidel vycházel se zmíním níže). Zedlerova pravidla se vyznačují následujícími zásadami⁶⁰:

- předmětový katalog je určen hlavně samotným čtenářům
- vynechání beletrie a spisů smíšeného obsahu

⁵⁷ TOBOLKA, Zdeněk Václav. T. P. Sevesma : La bibliothèque de La société des nations. *Slovanská knihověda*, 1931, roč. 1, s. 60.

⁵⁸ ČERMÁK, Bohuslav. *Základové knihovnictví*. Praha : F. Topič, 1893. s. 17.

⁵⁹ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Heslový seznam věcný : lidové třídění knih podle jejich obsahu*. Praha : [nák. vl.], 1947. s. 8.

⁶⁰ DRTINA, Jaroslav. *Předmětový katalog*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1957. s. 25.

•předmětový katalog je doplňkem, ne náhradou systematického katalogu

- heslovat je nutno s knihou v ruce
- heslem musí být nejpregnantnější výraz

Od 1. ledna 1925 byla Pravidla heslového katalogu prozatímně zavedena ministerstvem školství a národní osvěty do následujících vědeckých knihoven Československé republiky: Veřejná a univerzitní v Praze, Zemské a univerzitní v Brně a Univerzitní v Bratislavě.

Heslový katalog Tobolka definuje jako katalog, který „slouží především praktické potřebě, má každému průměrně vzdělanému čtenáři, ne tedy jen odborníku, umožniti rychlé najítí knih o tom neb onom předmětu. Tento katalog předpokládá co nejméně u toho, kdo v něm hledá, není potřebí při jeho použití znáti žádné vědecké soustavy.“⁶¹

4.2.2 Pravidla heslového katalogu z roku 1924

Pravidla heslového katalogu vyšla poprvé roku 1924 v podobě útlé knížky čítající 24 stran a doplněné osmi příklady (jeden z těchto příkladů je uveden v závěru této bakalářské práce jako příloha č. II). Pravidla jsou členěna do krátkých paragrafů, kterých je celkem 36. Prvních šest paragrafů se týká tvorby heslového katalogu obecně, zbylých třicet pak vysvětluje způsob tvorby samotných hesel.

V prvním paragrafu Tobolka vysvětluje pojem heslový katalog. Řadí ho do skupiny věcných katalogů a definuje ho jako katalog: „... který nám odpovídá na otázku, jaké knihy v knihovně máme o té nebo oné věci, bez ohledu do jakého oboru vědního věc ta náleží.“⁶²

V druhém a třetím paragrafu Tobolka připomíná formát katalogizačního lístku a obecný způsob, jakým se na něj záznamy zapisují.

⁶¹ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Československé knihovnictví*. Praha : Československý kompas, 1925, s. 535. Kap. XXII, Věcné katalogy.

⁶² TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Pravidla heslového katalogu*. Praha, Knihovna Národního shromáždění, 1924. s. 3.

Ve čtvrtém paragrafu Tobolka upozorňuje na rozdíl mezi názvovým a heslovým katalogem, což dokládá i příkladem. Upozorňuje na názvy knih, které neodpovídají obsahu díla.

Ve dvou následujících paragrafech Tobolka vylučuje popis beletrie a takových spisů, které spolu věcně nesouvisí. Dále upozorňuje, že spisy stejného obsahu musí mít i stejné heslo.

Jak jsem již zmínila, od sedmého paragrafu Tobolka vysvětluje tvorbu hesel. Pojmy, které mohou být použity nejprve dělí na věcné a formální. Věcné pojmy dále dělí do čtyř skupin na pojmy osob, pojmy míst, zemí a národů, pojmy času a pojmy předmětu. Naopak pojmy formální mají za úkol věcné pojmy pouze doplnit a odlišit tak spisy totožného obsahu.

Dále Tobolka upozorňuje, že zvolené heslo musí být co nejužším pojmem v prvním pádě množného čísla zapsaným v souladu s Pravidly českého pravopisu. Vylučuje složená slova.

Je-li potřeba, může se heslo skládat i z podhesla, které je odděleno pomlčkou. Je-li součástí přídavné jméno, zůstává na svém přirozeném místě, tj. předchází podstatné jméno.

Tbolka řeší i čísla a chemické značky. Chemické značky se přepíší do tvaru podstatného jména, naopak čísla zůstávají čísly.

Odkazy doporučuje Tobolka používat v následujících případech: u synonym, u pojmů, jejichž význam se částečně kryje a u hesel, která jsou svými pravými opaky.

Pro zápis osobního jména Tobolka odkazuje na Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního katalogu jmenného. Následně se má osobní jméno doplnit o rok narození a úmrtí apod. Zajímavostí jistě je, že autor díla se zapisuje i tehdy, kdy není v díle uveden. Doplnění Tobolka v zápisu písmem ani znaménky nijak neodlišuje.

Za zvláštnost považují způsob zápisu novin: heslem je místo vydání.

Významným paragrafem je způsob řazení lístků heslového katalogu. Hesla se řadí podle abecedy, dále abecedně podle podhesla a následně abecedně podle formálních pojmů.

4.2.3 Pravidla heslového katalogu věcného

Roku 1930 vycházejí Pravidla heslového katalogu věcného. Byla to přepracovaná pravidla z roku 1924, která používaly kromě knihovny Národního shromáždění i tři výše zmíněné vědecké knihovny, aniž by jim byla původně určena: „*Tato pravidla nemohla býti pokládána za bezvýhradně závazné předpisy, poněvadž se vědělo, že byla pracována pro jiné prostředí, a očekávalo se, že na základě zkušeností, při katalogisaci nabytých, bude je nutno přepracovati, doplniti, pozměnit, aby vyhovovala potřebám českých a slovenských knihoven.*“⁶³

Porovnala jsem je tedy s předchozími pravidly:

- 1) Je zde dán větší prostor příkladům
- 2) Shodně s předchozími pravidly Tobolka nabádá, aby se u zeměpisných pojmů používalo v češtině obvyklé jméno, nově ale dává výjimku slovenštině.
- 3) Formální pojmy v podhesle se nově dávají do kulatých závorek.
- 4) Nově neřeší pouze více než tříjazyčné slovníky
- 5) Tvorba odkazů je vyčleněna do zvláštního paragrafu, ve kterém odkazové lístky přehledně člení na:

- vylučovací odkazy
- přidružovací poukazy
- souborné lístky

Rozdílů tedy nejsou zásadní, předpokládám, že novými pravidly pouze odstranil drobné problémy, které mohly při použití předchozích pravidel nastat. Domnívám se, že nový přínos zde není žádný.

⁶³ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Heslový seznam věcný : lidové třídění knih podle jejich obsahu*. Praha : [nákl. vl.], 1947, s. 8.

4.2.4 Heslový seznam věcný

Roku 1947 vyšel jako rukopis Heslový seznam věcný s podnázvem lidové třídění knih podle jejich obsahu.

Tobolka zde v rozsáhlé předmluvě shrnuje vývoj věcného popisu. Jádro díla je totožné s Pravidly heslového katalogu věcného z roku 1930.

Roku 1952 vyšla Prozatímní pravidla předmětového katalogu. V předmluvě, kterou napsal Dr. Jaroslav Drtina, se nejprve zdůrazňuje význam předmětových katalogů: *„Dnes dobře víme, že budoucnost patří katalogisaci věcné. Věcné katalogy přestávají být v knihovnách pomocnými, vedlejšími katalogy, a stávají se katalogy hlavními, jichž je stále více používáno...“*⁶⁴

Zároveň se ale dle mého názoru zásadně pozměňuje význam předmětového katalogu. Drtina upozorňuje, že kniha může být do katalogu zařazena až po zvážení obsahu, a to po stránce tématické, obsahové a nově i po stránce politické: *„Proto je nutno z našich věcných katalogů odstranit všechn nezdravý objektivismus a universalismus a učinit z nich dokonalý nástroj výchovy čtenáře. Proto je nutno, aby věcné katalogy našich knihoven se staly ideologickou zbraní, kde se najde vše, co potřebuje dnešní čtenář na cestu k socialismu.“*⁶⁵

Jako důvod pro vypracování prozatímních pravidel předmětového katalogu Drtina uvádí, že s postupným nárůstem dokumentů se objevovaly i slabiny používaných pravidel, takže po roce 1945 byly katalogy nalezeny ve špatném stavu.

Prozatímní pravidla jsem porovnala s Pravidly heslového katalogu věcného z roku 1930. Zásadní rozdíl je v postavení přídavného jména:

V Tobolkových pravidlech *„Přídavná jména v heslu předcházejí jménu podstatnému, pokud to neodporuje pevně ustálenému*

⁶⁴ Prozatímní pravidla předmětového katalogu. Praha : Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 3.

⁶⁵ Prozatímní pravidla předmětového katalogu. Praha : Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 3.

*vědeckému názvosloví, duchu jazyka nebo pokud se nejedná o oficiální název.*⁶⁶

Naopak v Prozatímních pravidlech Drtina zdůrazňuje, že *„Vedoucí zásadou předmětového katalogu je priorita podstatného jména v heslovém jmenovateli (s výjimkou jmen vlastních). Tím se odstraňuje jednak dosavadní nejistota v používání jmen přídavných na prvním místě a přílišné atomisování, rozptýlení literatury obsahově související v předmětovém katalogu.*“ Zároveň ale upozorňuje, že *„se tím nijak nenarušuje zásada nejužšího pojmu v předmětovém katalogu, pouze se mění způsob jeho slovního vyjádření.*⁶⁷“

Roku 1957 vyšlo dílo Předmětový katalog, jehož autorem byl Jaroslav Drtina. Autor zde stejně jako v předmluvě Prozatímních pravidel shrnuje hlavní nedostatky Tobolkových pravidel předmětového popisu, zároveň ale hledá důvod jejich vzniku. Problém vidí ve způsobu, jakým Tobolka svá pravidla vytvářel: Drtina upozorňuje, že Tobolka pouze přeložil pravidla vytvořená Zedlerem pro zemskou knihovnu ve Wiesbadenu. Situace je o to problematičtější, že tato pravidla byla německá, což Tobolka při překladu nezohlednil.⁶⁸

⁶⁶ TOBOKA, Zdeněk Václav. *Pravidla heslového katalogu věcného*. Praha : [nákl. vl.], 1930. 58 s.

⁶⁷ *Prozatímní pravidla předmětového katalogu*. Praha : Státní nakladatelství učebnic, 1952, s. 4.

⁶⁸ DRTINA, Jaroslav. *Předmětový katalog*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1957. s. 32-33.

5 Závěr

Zdeněk Václav Tobolka byl velmi činným člověkem, který se do dějin knihovnictví zapsal jako autor několika pravidel popisu, a to jak jmenného tak věcného.

Pravidla jmenného popisu Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného jsou (jak dokládá článek B. Koutníka) částečným překladem (a ještě mnohdy špatným) pruských Instrukcí.

Pravidla určená pro věcný popis Z. V. Tobolka převzal od Gottfrieda Zedlera.

Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného Zdeňka Václava Tobolky byla pro jmennou katalogizaci používána v knihovně Národního shromáždění (nyní Parlamentní knihovna) do roku 1970, pravidla Heslový seznam věcný pro předmětovou katalogizaci dokonce až do roku 1992. Jako důvod PhDr. Karel Sosna, nynější ředitel Parlamentní knihovny, uvádí, že s pravidly nebyly problémy, tudíž se až do zavedení automatizovaného knihovnického systému o jejich změně dokonce ani neuvažovalo. Podstatným důvodem pro změnu byly nové technologické i ostatní podmínky. Společně se zavedením automatizovaného knihovnického systému TinLib začala knihovna používat Eurovoc – vícejazyčný tezaurus pro oblast práva a legislativy Evropské unie, na jehož vývoji se její pracovníci velmi aktivně podíleli.

Původní lístkový předmětový i jmenný katalog se v Parlamentní knihovně stále nachází. Jejich význam je dnes při zavedené a osvědčené automatizaci již jenom podružný.

Celkově lze hodnotit Tobolkovu osobnost a jeho dílo jako velmi přínosné a to počínaje iniciativami, které podněcoval a rozvíjel, přes jeho činnost jako tvůrce pravidel a jako autora řady odborných publikací jednoznačně pozitivně, byť mohou být k některým postojům a krokům zmíněným v textu práce i silné a nesporně oprávněné výhrady.

Z důvodu rozsahu práce nepřikládám jako přílohu zpracovanou a využitou rešerši.

6 Seznam použité literatury

1. BORECKÝ, Jaromír. *Pravidla katalogu základního (lístkového abecedního seznamu jmenného) s dodatkem o popisu spisů drobných*. Praha : nákladem státním, 1925. 164 s.
2. CEJPEK, Jiří, aj. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. dopl. vyd. Praha : Karolinum, 2002. 247 s. ISBN 80-246-0323-3.
3. CEJPEK, Jiří. Zdeněk Václav Tobolka (1874-1949). *Bulletin SKIP*, 2001, roč. 10, č. 2, s. 12-13.
4. ČERMÁK, Bohuslav. *Základové knihovnictví*. Praha : F. Topič, 1893. 72 s.
5. DRTINA, Jaroslav. *Předmětový katalog*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1957. 150 s.
6. DRTINA, Jaroslav. *Věcná katalogisace*. Díl 1, část 1, Katalog systematický. Praha : Karlova universita, 1953. 131 s.
7. DRTINA, Jaroslav. *Věcná katalogisace*. Díl 1, část 2, Katalog systematický. Praha : Karlova universita, 1953. 101 s.
8. EMLER, Jan (ed.). *Zd. V. Tobolkovi k šedesátce z domova i z ciziny*. Praha : Československá společnost knihovědná, 1934. 98 s.
9. HORÁK, František. Zdeněk Václav Tobolka. *Ročenka Státní knihovny ČSR v Praze : 1974, 1977*. s. 223-226.
10. JIRKLOVÁ, Hana. Vzpomínky na Z. V. Tobolku. *Čtenář*, 1991, roč. 43, č. 3, s. 76-78.
11. KONVALINKA, Miloň, STRAKA, Josef. Stav prací na nových pravidlech předmětového katalogu. *Knihovna*, 1955, roč. 8, s. 301-304.
12. KONVALINKA, Miloň. Zásady předmětového katalogu. *Slovanská knihovna*, 1954, 11 s.
13. KOUTNÍK, Bohuslav. Zdeněk Václav Tobolka. *Časopis československých knihovníků*, 1934, roč. 8, s. 44-48.
14. KOUTNÍK, Bohuslav. K české literatuře o katalogisaci. *Česká osvěta*, 1930, roč. 26, s. 9-20.
15. KOUTNÍK, Bohuslav. Dokumenty k dějinám české katalogisace. *Časopis československých knihovníků*, 1930, roč. 9, s. 103-104.
16. KOUTNÍK, Bohuslav. Ještě k české literatuře o katalogisaci. *Časopis československých knihovníků*, 1930, roč. 9, s. 77-83.

17. KOUTNÍKOVÁ, Lidmila. L. J. Živný a desetinné třídění u nás. *Časopis československých knihovníků*, 1935, roč. 14, s. 143-206.
18. KOVÁŘ, Blahoslav. *Věcné pořádní informací a selekční jazyky*. Díl 1, Úvod do problematiky, systematické pořádní. Praha : Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací, 1981. 144 s.
19. KOVÁŘ, Blahoslav. *Věcné pořádní informací a selekční jazyky*. Díl 2, Předmětové pořádní, mezinárodní spolupráce, automatické indexování. Praha : Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací, 1982. 138 s.
20. KRATOCHVÍL, Ladislav. Sto let od narození Zdeňka V. Tobolky. *Zpravodaj Státní knihovny ČSR*, 1974, roč. 12, č. 4, s. 42-45.
21. *Prozatímní pravidla abecedního jmenného seznamu*. Praha : Státní nakladatelství, 1950. 59 .
22. *Prozatímní pravidla předmětového seznamu*. Praha : Státní nakladatelství učebnic, 1952. 26 s.
23. PUMPRLA, Václav. Zdeněk Václav Tobolka (1874-1951) - politik, historik a knihovník. *Krok*, 2004 *Krok*, 2004, roč. 1, č. 4, s. 9-12. ISSN 1214-6420.
24. RIESS, Jiří. *Bibliografie prací Zdeňka V. Tobolky*. Praha : Státní tiskárna, 1934. 7 s.
25. SOSNA, Karel. Zdeněk Václav Tobolka a knihovna Národního shromáždění předválečné Československé republiky. *I*, 1994, roč. 36, č. 7-8, s. 198-202.
26. ŠPĚT, Jiří. Zdeněk Václav Tobolka : 1874-1951. *Česká bibliografie*, 1977, sv. 14, s. 215-261.
27. ŠPĚT, Jiří. Zdeněk Václav Tobolka a jeho "České knihovnictví". *Národní knihovna*, 1994, roč. 5, č. 3-4, s. 219-233.
28. TOBOLKA, Zdeněk Václav. Carl Diesch: Katalogprobleme und Dezimalklassifikation. *Časopis československých knihovníků*, 1929, roč. 8, s. 150.
29. TOBOLKA, Zdeněk Václav (red.). *Československé knihovnictví*. Praha : Československý kompas, 1925. 612 s.
30. TOBOLKA, Zdeněk Václav. Desetinné třídění. *Slovanská knihověda*, 1931, roč. 1, s. 65.
31. TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Heslový seznam věcný : lidové třídění knih podle jejich obsahu*. Praha : [nákl. vl.], 1947. 98 s.
32. TOBOLKA, Zdeněk Václav. La communication relative au code international de règles catalographiques. *Časopis československých knihovníků*, 1929, roč.8, s. 39-65.

33. TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Lidové knihovny : výběr dobrých spisů do lidových knihoven a úplné zařízení lidových knihoven*. Praha : B. Kočí, 1907. 16 s.
34. TOBOLKA, Zdeněk Václav. O národní knihovně. *Časopis československých knihovníků*, 1924, roč. 3, č. 3-4, s. 37-45.
35. TOBOLKA, Zdeněk Václav. Popis prvotisků. *Časopis československých knihovníků*, 1924, roč. 3, s. 3.
36. TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Pravidla heslového katalogu*. Praha : Knihovna Národního shromáždění republiky Československé, 1924. 24 s.
37. TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Pravidla heslového katalogu věcného*. Praha : [nákl. vl.], 1930. 58 s.
38. TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného*. Praha : Československý kompas, 1921. 64 s.
39. TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Pravidla popisu prvotisků*. Praha : [nákladem státním], 1930. 33 s.
40. TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Projet d'un code international de règles catalographiques*. Praha : [Zd. V. Tobolka], 1930. 32 s.
41. TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Státní vědecké knihovnictví Československé republiky*. Praha : [nákladem vlastním], 1918. 17 s.
42. TOBOLKA, Zdeněk Václav. T. P. Sevesma : La bibliothèque de La société des nations. *Slovanská knihověda*, 1931, roč. 1, s. 60.
43. VOLF, Josef. Několik črt k padesátce Tobolkově. *Časopis československých knihovníků*, 1924, roč. 3, s. 109-120.
44. ŽIVNÝ, Ladislav Jan. *Moderní knihovna*. Praha : Kramerius, 1928. 81 s.
45. ŽIVNÝ, Ladislav Jan. *Veřejné knihovny : jejich vývoj a správa*. Smíchov : Minařík, 1919. 120 s.
46. ŽIVNÝ, Ladislav Jan. *Věcný katalog*. Praha : Československý knihkupec, 1925. 37 s.

Přílohy

I. Katalogizační lístek z jmenného lístkového katalogu Parlamentní knihovny

Štobolka, zorník včelový 5983. 5981. v
5984. 5982. v

*Hostavý pes-am němý. < Lidové hudební knih-podla, jížal obzahu >
Napsal Dr. Zdeněk V. Štobolka, v Praze, b. d. 1947, 4. A.*

šidový.
Univerzitní přednášky. Rozmnoženo jako rukopis.

..... 673-686/47
..... 072

II. Katalogizační lístek z Pravidel heslového katalogu (1924)

Lidová výchova - Československo - předpisy. Calábek, Leopold: Příručka pro lidovýmičovníé pracovníky. Brno, 8°	G 4850	1924

III. Katalogizační lístek z Pravidel popisu prvotisků (1930) – popis úplný

Twinger von Koenigshofen, Jakob
54 B 34. 2°

[Jakob Twinger von Koenigshofen]: *Martimiani čili římská kronika* [Chronik von allen Kaisern und Königen seit Christi Geburt]. Přeložil Beneš z Hořovic, rytíř zámořský. V Starém městě pražském [Jan Kamp?], ten pátek před sv. Václavem (26. září) 1488. 2°.

L. 99. sign. a¹⁰—i¹⁰, k¹², první polovice složky označena sign. V složce a chybí l. a; v složce k chybí l. k₁, a k₁₂; 2 sl.; ř. 44—45; Knihopis M^a, Haebler M^{2a}, česká bastarda, 104; tištěno černě a červeně; min. pro inic.; doplň. znaménko, rozdělovací znaménka.

L. 1 chybí. l. 2a sign. a; a a: (ř) Mezagi psano lati||nie mnohých kni||hadů je gsu kni||hy od||ie d||wile ge||sto pra||wie ~ o Gziesargich ~ a o||papežich. a o kralich|| y o ginych panich kteraf gsu givo||ty swe wedli y orozličnych skutcich|| a gmenowitich wiczegch ~ ge||sto za|| gich c||ajow stalo se ge||st ~ Me Gze||stch nalezagi malo takowych kni||ch ~ ... ř. 19... Pro||tož ia beneš zhorzowicz rytierz za||morzstly c||estu rzeczy překladam za||nych kronyk Ge||sto Euzebius ~ a|| Martinus ~ a Wincencius wdielali se ~ a z ginych kni||ch niektere wiczgy|| ge||sto su mnie nahrozumniejszy c||i||sti y ginym ~ ... sign. b. c||astogeho wystrzjehal ~ ale SauI|| l. 99 b β ř. 90... Wotom pak pan|| ge||stf s tdyž ge||st wzat byl na nebe ~ po||tal ge||st kniemu Thadea apollo||stola|| kterych ge||st naplnil králi ty woffeczky wiczgy kterež ge||st ge^o s||ibil na||s pan|| ge||stf krysus nawieky wiczuow po||žehnany amen. a tak konec|| Seta narozenie bo||ie* Meccclawbij Stonawa se Martymianch ~ a ne||d ya||tož niekteri rziefagi rzimjka kronyka ten Watel przjed ~ S ~ Waczlawem|| a to wstarem Miestie Pro||stfem. ~

Hain 5003. Knihopis 22. Joseph A. Hanslik: *Geschichte und Beschreibung der Prager Universitätsbibliothek*. Prag 1851. 533. I. I. Hanuš: *Zusätze*. Prag 1863. 21. Dostí dobře uchovaný výtisk s jednoduchými červenými iniciálkami a versaliemi. S několika rukopisnými marginaliemi. Pozdější kožená, hnědá vazba, bez ozdob, na hřbetě zlatem vtištěno: kronyka Řjmska.

IV. Katalogizační lístek z Pravidel popisu prvotisků (1930) – odkazy

<i>Koenigshofen, Jakob Twinger von</i>   <i>: Twinger von Koenigshofen, Jakob</i>
<i>Martimiani</i>   [Jakob Twinger von Koenigshofen]: Martimiani ... Přeložil Beneš z Hořovic ... V Starém městě pražském 1488. 2°.   <i>: Twinger von Koenigshofen, Jakob</i> <i>(54 B 34)</i>
<i>Kronika, Římská</i>   [Jakob Twinger von Koenigshofen] ... Římská kronika ... Přeložil Beneš z Hořovic ... V Starém městě pražském 1488. 2°.   <i>: Twinger von Koenigshofen, Jakob</i> <i>(54 B 34)</i>

Evidence výpůjček

Prohlášení:

Dávám svolení k půjčování této bakalářské práce. Uživatel potvrzuje svým podpisem, že bude tuto práci řádně citovat v seznamu použité literatury.

V Praze, 7. 4. 2006

Klára Ehrlichová

Jméno	Katedra / Pracoviště	Datum	Podpis